

В. С. Кудін,

завідувач лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

*Ми мусимо навчитися чути себе українцями –
не галицькими, не буковинськими українцями,
а українцями без офіційних кордонів.*

Іван Франко

В умовах збройної агресії росії проти України заклади позашкільної освіти продовжують активно працювати для розвитку творчих здібностей дітей і молоді, забезпечуючи їх змістовне дозвілля та психологічну підтримку. Позашкільня в більшості регіонів стало тим острівком миру, де дитина може відволіктися від страшного повсякдення війни. Активна діяльність вихованців закладів позашкільної освіти є основою для успішного їх становлення як громадян, членів суспільства. У творчій діяльності розвивається їх психіка та здібності, особистісні та професійні якості, що дає змогу обрати оптимальні стратегії життєвого шляху, зокрема виявити ініціативу, відповідальність, отримати можливість для самовизначення, самореалізації, саморозвитку.

У сучасних умовах позашкільні заклади здійснюють величезну *волонтерську та благодійну* допомогу. Ця діяльність проводиться паралельно із творчим розвитком учнівської молоді у гармонійному поєднанні індивідуальних і колективних форм навчально-творчої діяльності. Продуктивна співпраця з ровесниками, педагогами, соціальними партнерами сприяє:

- розвитку творчих здібностей та інтересів здобувачів позашкільної освіти;
- формуванню їхніх навичок до самоаналізу і рефлексії, основ групової навчально-творчої взаємодії, здатності брати на себе відповідальність;
- усвідомленню сутності і важливості свого «*громадянського включення*»;
- вихованню комунікативної культури.

Саме за таких умов у позашкільному освітньому і соціокультурному просторі відбуваються процеси становлення громадянськості особистості, формування сфери її цінностей, практичне втілення громадянських поглядів і переконань. Розвиток *громадянської* активності сучасних підлітків сприяє забезпеченню сукупності соціальних, політичних і громадянських прав особистості, її інтеграції в культурні й соціальні структури суспільства, зокрема в громадянську освіту – навчання, спрямоване на засвоєння знань про права та обов'язки людини.

Зміст громадянської освіти ґрунтується на основних ідеях демократичного суспільства, є цілісним і системним, спрямованим на трансформування знань, умінь у громадянські компетенції: громадянські знання, громадянські вміння та досвід, громадянські чесноти. У закладах позашкільня ця діяльність здійснюється відповідно до Закону України №2834-IX від 13 грудня 2022

року «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». Основними завданнями державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є формування у громадян України, у тому числі дітей та молоді:

- активної громадянської позиції на основі поваги до прав людини, духовних цінностей українського народу, національної самобутності;
- оборонної свідомості та громадянської стійкості;
- патріотизму;
- поваги до державних символів, державної мови, суспільно-державних (національних) цінностей України, розуміння їх важливості для становлення держави.

Основу громадянської активності підростаючого покоління складають інтерес до суспільної та громадської роботи; організаторські здібності; ініціативність; вимогливість до себе; відповідальність за виконання громадських доручень; готовність допомагати іншим. Вихованці закладів позашкільної освіти активно включаються на рівні з дорослими у різноманітні заходи національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання, зокрема проводять благодійні бали, конкурси, проекти, акції, продають власноруч виготовлені вироби щоб перерахувати кошти на допомогу ЗСУ. Серед названих форм роботи слід звернути увагу на такі як «Мої кроки до Перемоги», «Куємо Перемогу разом!», «Танцюю для Перемоги», «Українська мрія», «Сміливим від смілян» та ін. Волонтерити може будь-хто, незалежно від віку, статусу. Для цього не потрібне посвідчення волонтера, важливо, щоб діяльність усіх добровольців будувалася на принципах рівності, відкритості і законності.

Позашкільна освіта, маючи фундаментальну нормативну й наукову базу, історичні традиції виховання багатьох поколінь, залишається відкритим гнучким неформальним освітнім простором, здатним швидко реагувати на соціальні зміни й запити суспільства, а також освітні тенденції. Тож, враховуючи виключне значення позашкільної освіти для патріотичного виховання дітей, ми вважаємо, керуючись статтею 14 Закону України «Про позашкільну освіту» і статтями 32 і 44 Закону України, що **закриття, реформування, злиття або об'єднання** закладів позашкільної освіти в регіонах **у даний час недопустимо.**

Важливим напрямком діяльності з учнівською молоддю є *військово-патріотичне* виховання, зокрема, участь у Всеукраїнській дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі «Сокил» («Джура»), військових вишколах, зустрічах з військовими та ветеранами війни. У той час, коли українці виборюють право на існування своєї держави, у закладах позашкільної освіти необхідно підтримувати гуртки з цього напрямку, формуючи оборонну свідомість вихованців. Окремого значення набуває удосконалення роботи із силовими структурами, зокрема Збройними силами України (ЗСУ), Міністерством оборони України, Міністерством внутрішніх справ України, Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Службою безпеки України, Національною поліцією України, Державною прикордонною службою України.

Незважаючи на військові дії в Україні, педагоги-позашкільники області наполегливо працюють в напрямку створення нових навчально-методичних посібників, які допоможуть зробити освітній процес у закладах позашкільної освіти ще цікавішим і ефективнішим. З метою вдосконалення змісту і методики освітнього процесу в закладах позашкільної освіти вкрай актуальним є їх базування на засадах української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості.

Зазначимо, що за результатами обласної виставки «Освіта Черкащини - 2023» переможцями стали:

- **Кравченко Віталіна Анатоліївна**, культорганізатор, керівник гуртка (Зразковий художній колектив «Студія раннього розвитку дитини «Чарівний ліхтарик») Центру дитячої та молодіжної творчості Корсунь-Шевченківської міської ради, за навчально-методичний посібник «Ігрова діяльність дошкільника. АРТ-терапевтичні форми роботи»;

- **Творча група під керівництвом Арчибасової Тетяни Юріївни**, завідувача методичного відділу Будинку дитячої та юнацької творчості Смілянської міської ради, за посібник «Організація проєктної діяльності як умова і засіб реалізації акмеологічного підходу до виховання громадянина-патріота: з досвіду роботи»;

- **Кириченко Валентина Євгеніївна**, керівник гуртка (Зразковий художній колектив «Школа східного танцю «Лілея») Центру дитячої та молодіжної творчості Корсунь-Шевченківської міської ради, за навчально-методичний посібник «Формування ключових компетентностей особистості засобами танцювального мистецтва».

У реалізації змісту і методики освіти необхідним постає питання щодо *змістового наповнення навчальних програм*, підручників, посібників, спрямованих на формування української національної та громадянської ідентичності. В області у черговий раз проведено конкурс на кращий цифровий ресурс, тож звертаємо вашу увагу на цифрові ресурси – переможці конкурсу для закладів позашкільної освіти, зокрема: «Проектування та управління виховною взаємодією в умовах воєнного стану. Проєкт Будинку дитячої та юнацької творчості **«З вірою у Перемогу»** (творча група Будинку дитячої та юнацької творчості Смілянської міської ради), «Різноманітність квітів», автор Перемот Світлана Миколаївна, методист Шполянського центру дитячої та юнацької творчості учнівської молоді; **«Використання хмарних технологій – шлях до підвищення ефективності управління закладом позашкільної освіти»**, автор Белік Ольга Миколаївна, методист Маньківського центру дитячої та юнацької творчості, Мала академія наук учнівської молоді Маньківської селищної ради.

«ВИХОВУЄМО СУЧАСНО»

Виховний процес в умовах воєнного часу – це виклик для школи, для вчителів та учнів. Звісно, постає питання: *як саме працювати просто зараз, як розставити акценти?* Адже саме педагог має безпосередній контакт з вихованцем, учнем, слухачем і безпосередньо здійснює провадження освітнього процесу в закладах позашкільної освіти. В інформаційному освітньому просторі бракує сучасних зразків виховних заходів, на жаль, не всі педагоги вміють впроваджувати та ініціювати сучасні форми роботи з учнівською молоддю. Для подолання таких прогалів у виховній майстерності педагогічних працівників, за нашими переконаннями, на допомогу педагогічному працівнику має існувати такий ресурс, який допоможе йому у непростий час повномасштабної військової агресії віднайти необхідні знання, практики та зразки виховної діяльності. З цією метою лабораторія виховної роботи пропонує **Методичний відеокейс «Виховуємо сучасно»** як складової кластеру компенсаторної освіти педагогів. Пропонуємо використовувати матеріали сучасних форм організації освітньої діяльності у закладах освіти. В умовах військових дій найбільшої актуальності набувають системи комунікації з дітьми, їхніми батьками, сім'ями, педагогами та запровадження нових актуальних форм роботи. Як показала практика, педагогічні працівники закладів позашкільної освіти адаптують заняття до умов сьогодення, пропонують вихованцям мистецькі перформанси, пленери, інсталяції, графіті, АРТ-студії тощо. Не менш ефективними є екскурсійно-краєзнавчі стартапи, що проходили у формі екскурсій-подорожей, віртуальних екскурсій, квест-екскурсій, вікторини, віртуальні подорожі, мультимедійні презентації, здійснення проєктної та дослідницької діяльності, докладають усіх зусиль для організації різноманітних активностей для дітей та їх родин. Усі заклади висвітлюють свою діяльність і здобутки в електронних мережах (Facebook, YouTube, Telegram), а також на своїх сайтах. Про важливість функціонування сайтів закладів освіти наголошує Державна служба якості освіти. Адже для оцінювання ефективності діяльності закладу освіти вагома частина інформації береться саме з інтернету. Для допомоги закладам освіти проводити самоаналіз освітньої діяльності створена інформаційно-аналітична система EvaluEd. У системі створено модуль, що допоможе колективу провести самоаналіз діяльності **з**адля підвищення якості освітніх послуг; створення умов для навчання й праці; забезпечення партнерства всіх учасників освітнього процесу.

За результатами самооцінювання керівник закладу освіти отримає **узгальнений розгорнутий звіт**, що включатиме:

- оцінювання за чотирма напрямками діяльності та окремими критеріями
- інформацію, отриману в ході анкетування учасників освітнього процесу, спостережень і вивчення документації.

Переваги використання інформаційно-аналітичної системи EvaluEd:

- прозорість, мінімізація дії суб'єктивних чинників;
- відстеження динаміки та вчасне реагування на виявлені проблеми;
- збереження і цифровізація даних;
- отримання інформації з різних джерел для аналізу стану системи освіти;
- прийняття виважених управлінських рішень на основі достовірних даних.

Важливою для закладів позашкільної освіти всіх типів є робота, спрямована на:

- формування у дітей медіаграмотності, вміння грамотно та виважено споживати та поширювати інформацію;
- формування уявлень про небезпеку у віртуальному просторі, та засвоєння правил безпечного користування інтернетом та основних способів захисту;
- проведення систематичної роз'яснювальної та інформаційної роботи щодо мінної небезпеки, правил поведінки у разі виявлення небезпечних предметів;
- проведення заходів для педагогів щодо вивчення особливостей комунікації з дітьми під час війни, знайомств з методами психологічної допомоги та самодопомоги в умовах війни, загальної обізнаності щодо вікової психології.

Ми переконані, що досконалі знання та вміння – найпотужніша зброя, тож закликаємо педагогічних працівників та батьків заохочувати до розвитку дітей, адже саме вони формують майбутнє України. Спільними зусиллями та невтомною працею наближаємо перемогу України!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Громадянське виховання дітей та учнівської молоді у закладах позашкільної освіти: методичний посібник / за заг. ред. Л. В. Тихенко; упор. Л. М. Бондар, Н. В. Перепелиця. Суми: Університетська книга, 2021. С. 18–19.
2. Овчарук О. В. Характеристики освіти для демократичного громадянства: європейський контекст. *Постметодика*. 2013 (3). SSN 1815-3194. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1103>
3. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23. С. 18
4. Лист Міністерства освіти і науки України № 1/6267-22 від 10.06.2022 р. «Про деякі питання національно-патріотичного виховання у закладах освіти». URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86625/
5. Закон України №2834-IX від 13 грудня 2022 року «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

В. С. Кудін,

завідувач лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ

*Патріотичне виховання - це сфера духовного життя,
яка проникає в усе, що пізнає, робить,
до чого прагне, що любить і ненавидить людина, що формується.*

В.О.Сухомлинський

В умовах воєнної агресії російської федерації в Україні особливе значення набуває національно-патріотичне виховання всіх учасників освітнього процесу.

У наказі Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 р. № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 р. № 641», відповідному листі МОН України від 10 червня 2022 року № 1/6267-22 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» наголошено, що національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування в громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції Законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності

до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України.

У названих нормативних документах **акцентується увага на змінах до особливостей роботи** з національно-патріотичного виховання, які спричинені російською агресією. Ці зміни слід урахувувати під час реалізації стратегічних підходів до національно-патріотичного виховання дітей та молоді, які визначені Указом Президента України від 18 травня 2019р. № 286/219 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання», Постановами Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р. № 932 «План дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки», від 30 червня 2021 р. № 673 «Про Державну цільову соціальну програму національно-патріотичного виховання на період до 2025 року».

Патріотичне виховання молодого покоління – основа українського суспільства, держави, адже молодь – рушійна сила, яка здатна змінити майбутнє країни на краще. Саме тому якнайбільше уваги